

BEWAAR HET PAND

UITGAVE TOT BEVORDERING VAN DE HANDHAVING DER OUDE GEREFORMEERDE BEGINSELEN

Meditatie

Het lied van de vreemdeling:

3. Zijn smeekbede

“Och, dat mijn wegen gericht werden, om Uw inzettingen te bewaren”

Psalm 119:5

“Gezangen zijn mij Uw inzettingen” - zo hebben we de dichter van Psalm 119 horen zingen. Wie dit lied zingt, bewaart ook die inzettingen. Indien niet, dan is er tweespalt tussen hart en mond. Dan regeert de leugen en niet de waarheid.

Bewaren, dat is niet weggelaten en er niet meer naar omkijken, maar erbij leven, voortdurend, elke dag weer. Leven geheel en al naar die inzettingen, naar wat de Heere geboden heeft. Volkomen Gods wil doen, gelijk de engelen in de hemel. Wandelen in de nieuwe gehoorzaamheid. Nooit en te nimmer afwijkend en overtredend een van die inzettingen.

Hier is de openbaring van de levenssappen van de levende Christus. De ware Wijnstok stuwt die sappen in de ranken. De ranken gaan vruchten dragen.

In ons leven kunnen we alles zo toespitsen op die grote vraag: zijn mijn zonden vergeven. Die vraag is ook belangrijk. Want zonder vergeving en zonder verzoening blijft Gods toorn en blijven we kinderen des toorns. Echter - we kunnen in die vraag zo blijven steken. We kunnen er ook vanuit gaan dat onze zonden zijn vergeven, en nu menen dat alles goed is. Wat ontbreekt mij nog?

De wedergeboorte kenmerkt zich door herscheppende en herstellende genade. 't Is Gods bedoeling dat Hij het pronkstuk van Zijn schepping weer terug heeft, dat het weer leeft tot Zijn

eer, dat Hij weer verheerlijkt wordt.

Wie de heiligmaking losmaakt van de heilsorde, gaat de ene Christus delen, en is derhalve onbijbels, hangt een dwaalleer aan. De Heere is in het leven van Zijn volk bezig om het toe te bereiden voor de hemelzaal. Daar zal het Gods inzettingen eeuwig bewaren. Perfectionisten menen dat hier reeds de volmaaktheid bereikt wordt. Zij wanen dat zij hier reeds in de hemel zijn aangeland. O zeker - de hemel kan op aarde dalen, en ik kan opgetrokken worden tot in de derde hemel. Echter - we komen goed aan de weet dat de aarde de hemel niet is. De oude mens, overgebleven vlees is er ook nog.

Ja maar - de dichter van Psalm 119 dan? Als we zijn lied horen dan zijn we geneigd om te denken dat deze mens afbekeerd en volmaakt is. Evenwel die neiging is verkeerd. Hoort u hem smeken: “Och dat toch”!

Soms zijn er die aanbotsen tegen het “och dat toch”. Bij het horen daarvan, beginnen zij terstond te smalen. Een spottende geest wordt in hen wakker. Een meewarrig gevoel welt in hen op. Echter - het “och dat toch” hoort thuis in het lied van de vreemdeling. Wie door wedergeboorte vreemdeling is geworden, kent ook het “och dat toch”.

De dichter constateert bij zichzelf tegenkrachten. Hij ontdekt dat zijn oude mens nog niet dood en begraven is, die oude mens die Gods inzettingen niet wil bewaren, maar begeert te leven naar de wil van het vlees.

Er zijn er die zeggen: een mens blijft tot zijn dood toe zondaar, en: zalig worden is een zaak van enkel genade. Ze hebben gelijk, helemaal gelijk. Maar

om nu te beweren dat een zonde'tje meer of minder er niet toe doet, gaat te ver, is een gedachte niet van de Geest maar van het vlees.

De dichter zit niet in gelatenheid terneer, in doffe berusting. Juist vanwege dat overgebleven vlees, juist vanwege het verstaan van wat het vlees is, komt hij tot de hoogste gebedsactiviteit, gaat hij smeken aan de troon der genade: och dat toch mijn wegen gericht werden om Uw inzettingen te bewaren.

Hij kan niet afgaan op zijn verstand, op zijn wijsheid, op zijn inzicht, op zijn gevoel. Eigen krachten schieten hier te kort. Hij kan het niet redden zonder de hulp van de Heere. 't Is zijn innige begeerte, zijn hartelijk verlangen om Gods inzettingen te bewaren. Zo lief heeft hij God gekregen, en de Heere is het zo waard. Daarom zijn smeekbede: och dat toch mijn wegen gericht werden.

In de berijmde psalm staat het zo mooi: “Och, schonkt Gij mij de hulp van Uwen Geest! Mocht die mij op mijn paân ten leidsman strekken”. De dichter weet dat die hulp nodig is om Gods inzettingen te bewaren.

Kent u ook die smeekbede? Deze is kenmerkend voor de vreemdeling. Deze geeft aan of we waarlijk wedergeboren zijn. Deze is onmisbaar en noodzakelijk. Elke dag. Alle dagen van mijn leven hier beneden. Tot het “lichaam dezes doods” begraven wordt.

Of leeft u bij uw inzettingen, bij uw godsdienstige inzettingen? Weet u alles zo prompt? Maakt u het met uw verstand en met uw wijsheden uit hoe God gediend wil worden? Gaan we de brede en de smalle weg samenvoegen? Dan gaat het verkeerd, eeuwig verkeerd!

Zalig die smeekbede te kennen! De begeerte wordt verkregen. Straks eeuwig.

Ds. Van Zonneveld.

Van de administratie

In het vorige nummer van ons blad was er geen opgave van de administratie, zodat de volgende gegevens betrekking hebben op een periode van ongeveer 6 weken. In die periode ontvingen we f 552,- aan giften, waarvan f 50,- nog bestemd was voor de ontmoetingsdag in Sliedrecht en f 300,- ons bereikte via de kollekte in de kerk van Doornspijk. We werden tevens verblijd met de opgave van 19 nieuwe abonnees, waarvan de meeste het abonnement als geschenk kregen, hetzij van kerkeraden of van abonnees van ons blad. Hartelijk dank zowel voor de giften als voor de opgaven van abonnees. Wie nog familieleden heeft of kennissen, die geen abonnee zijn van ons blad, probeert u ze dit alsnog te maken. U weet het, wij schrijven ze graag in. Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a.d. Rijn, tel. 01720-74202, giro 704350.

Van de redactie

1. Ontmoetingsdag te Kampen: even een korte herinnering. De dag is D.V. op zaterdag 31 augustus a.s. in het kerkgebouw van de Gere-

Dit blad is een uitgave van de stichting Bewaar het Pand te Meerkerk
verschijnt eens in de veertien dagen

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg
13, 4231 BP Meerkerk. Telef.
01837-1357

ADMINISTRATIE:

A. Beukers, Toussaintplein 20,
2406 XL Alphen a/d Rijn, tel.
01720-74202, postrek. 70.43.50
t.n.v. de administrateur van
"Bewaar het Pand" te Alphen a/d
Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar.
Abonnementsprijs voor de
Verenigde Staten en Canada 5
dollar per jaar. Advertenties f 0,25
per mm. Bij kontrakt korting.

ISSN nummer: 0166 - 4646

formeerde Gemeente aan de 2e Ebbingstraat, aanvang van de morgensamenkomst om 10.30 uur. De sprekers zijn al eerder genoemd, namelijk de predikanten Blom, Van der Ent, Van Sorge, Van de Weerd en Vlietstra. Houdt er rekening mee en zegt het voort. Er is een boekentafel, gelegenheid om elkaar te ontmoeten, oppas voor de kleine kinderen en koffie en frisdrank.

2. School voor Dundas en Hamilton. Ik ontving een gift van f 10,-, waarvoor hartelijk dank.

B.

Nederlandse Geloofsbelijdenis

25

Volkomen barmhartig en rechtvaardig.

Het begin van artikel 20 kan sommigen wat vreemd aandoen. We horen in de eerste woorden immers niet gelijk de voortgaande belijdenis van Christus, zoals die verwacht zou worden. We waren daar de laatste tijd mee bezig. Hier wordt eerst van God en Zijn deugden gesproken: "Wij geloven, dat God, Die volkomen barmhartig en rechtvaardig is....". De vraag zal er in dit verband ook kunnen zijn: "Hoe is dit eigenlijk?".

Laat niemand in het onzekere blijven: het gaat hier toch over het werk van Christus! Na de belijdenis van de Persóón van Christus komt die van het wérk van Christus: Zijn voldoening van de ongehoorzaamheid des mensen in Zijn lijden en sterven. Nu heeft de Nederlandse Geloofsbelijdenis daaraan twee artikelen gewijd. Het is goed het onderscheid te zien tussen die twee om zo te verstaan, hoe onze belijdenis naar Gods Woord de voldoening door Christus vertolkt. Artikel 20 laat het verband zien tussen de voldoening en de deugden van Gods barmhartigheid en rechtvaardigheid. Artikel 21 belijdt hoe Christus nu metterdaad als de-van-God-gezondene de voldoening heeft aangebracht. We kunnen, het ook anders zeggen: artikel 20 benadert de voldoening vanuit God, artikel 21 vanuit Christus Zélf.

Wie dit inziet zal het niet meer zo vreemd overkomen, dat de eerste woorden zó zijn. Hij zal er integendeel een verblijdende zaak in zien. Onze belijdenis begint bij de voldoening met Gód. Van-God-uit is de

inzet. Hij wordt allereerst verheerlijkt. Hier is onze belijdenis in zijn element. Hier is het oprechte geloof in zijn element. Wat betekent een spreken over Jezus en Zijn verzoenend werk als het niet in God Zélf gegrond ligt?

We kunnen nu de hele eerste zin lezen: "Wij geloven, dat God, Die volkomen barmhartig en rechtvaardig is, Zijn Zoon gezonden heeft om aan te nemen de natuur in dewelke de ongehoorzaamheid begaan was, om haar te voldoen en te dragen de straf der zonden door Zijn bitter lijden en sterven".

Barmhartigheid en rechtvaardigheid.

In het verzoenend werk van Christus schitteren zowel Gods barmhartigheid als Gods rechtvaardigheid. Die twee deugden Gods staan niet tegenover elkaar, al kan dat voor het besef zo zijn. Al Gods deugden zijn in Hem één. Voor een mens is dat niet te doorgronden. In God is geen recht zonder barmhartigheid en geen barmhartigheid zonder recht. Wat aan het begin van onze belijdenis staat, dat God een eenvoudig Wezen is, moet zeker hier betracht worden. Het behoort tot de kern van dit belijden, dat én Gods recht én Gods barmhartigheid naast elkaar beleden worden, in onderscheid zonder dat ze tegenover elkaar gesteld worden.

Zijn rechtvaardigheid bewezen

God is rechtvaardig. Hij eist gehoorzaamheid aan Zijn Wet. Hij handhaaft Zijn Woord. Hij is trouw aan Zich-Zelf. Hij straft de zonde, als in ongehoorzaamheid niet naar Zijn Woord geluisterd wordt. Hij eist voldoening van de gevallen mens, die Zijn recht geschonden heeft. God is God. Het kan niet uitblijven, dat de zonde ongestraft blijft en Zijn Wet geschonden. Verzoening kan er ook alleen maar zijn door voldoening van Zijn rechtvaardigheid: het brengen van de gehoorzaamheid en het ondergaan van de straf.

Nu heeft God Zijn rechtvaardigheid bewezen in Christus. Zo werkt hier de belijdenis het uit: "Zo heeft dan God Zijn rechtvaardigheid bewezen tegen Zijn Zoon, als Hij onze zonden op Hem gelegd heeft....". God zond Hem in de menselijke natuur, waarin de ongehoorzaamheid begaan was. Gods rechtvaardigheid moest voldoening krijgen en heeft die verkregen in Zijn eigen Zoon. In Zijn vernedering is Christus gesteld in de staat van de

schuldige, die de straf moet dragen en de gehoorzaamheid vervullen.

Bijzondere wijze van uitdrukken: "Onze zonden op Hem gelegd". Bij het zondoffer in het Oude Testament moest de hand op het hoofd van het offerdier gelegd worden. De zonde wordt als het ware overgedragen op het offerdier, dat in plaats van de zondaar geslacht wordt. Het bloed van het offerdier was dan het zoenmiddel om de schuld voor God te bedekken. Al de handelingen rondom het zondoffer en al het bloed van de offerdieren konden geen verzoening in wezenlijke zin geven. God heeft verzoening aangebracht in Zijn rechtvaardigheid door de zonden van de Zijnen te leggen op Zijn Zoon. Hij is tot zonde gemaakt, als het Lam Gods heeft Hij Hem gezonden, dat de zonden der wereld wegneemt.

Zo heeft God Zijn rechtvaardigheid bewezen. Het gaat om de openbaring van Gods rechtvaardigheid in Christus' verzoenend lijden en sterven. Eer Hij de zonde ongestraft liet, heeft Hij die gestraft in de bittere en smadelijke dood des kruises.

....heeft uitgestort Zijn goedheid en barmhartigheid....

Hier wordt ook de diepste oorzaak van de verzoening beleden: "en heeft uitgestort Zijn goedheid en barmhartigheid over ons, die schuldig en der verdoemenis waardig waren, voor ons gevende Zijn Zoon in een zeer volkomen liefde....".

Gods barmhartigheid. Hij bewijst genade aan ellendigen! Het levend geloof spreekt er hier van. Schuldig en waard der verdoemenis. Dat zijn geen heeringe zaken. Waard om eeuwig om te komen. Het vonnis naar Zijn rechtvaardig oordeel verdiend. Die het beleeft moet er onder buigen en bekennen dat het niet aan God ligt maar eigen schuld is.

Denk het nu even in. Die God, Die alles wist van te voren. Hoe zwaar of Hij beledigd zou worden. Hoe vreselijk of Zijn Majesteit geschonden zou worden. Hij nam het initiatief. Van-Zich-uit en door niets en niemand bewogen, uit de diepe bronnen van Zijn barmhartigheid heeft Hij voldoening bereid, verzoening met Hem. Het kon zo maar niet. Maar Hij gaf Zijn eigen Zoon met een volkomen liefde over tot in de dood. Hij heeft Zich willen ontfemen uit eeuwig welbehagen. Zijn liefde en barmhartigheid waren het eerst. Zo heeft Hij door voldoening in eeuwige barmhartigheid verzoening willen aanbrengen.

....Hem opwekkende tot onze rechtvaardigmaking....

Het valt op, dat de Nederlandse Geloofsbelijdenis in dit artikel de lijn doortrekt naar de opwekking van Christus en de rechtvaardigmaking van de zondaar voor God. Er wordt hier maar niet een theoretisch betoog gehouden over het verbond tussen het verzoenend werk van Christus en de deugden van God. Het is van het begin tot het einde gericht op de troost, die er in ligt voor het ware geloof. God heeft in barmhartigheid Zijn Zoon overgegeven tot in de dood en daarin tegelijk Zijn rechtvaardigheid bewezen, opdat er werkelijk verzoening zou zijn in overeenstemming met Zijn deugden. Door de opstanding van Christus heen komt die troost tot schuldige zondaren in zichzelf. We kunnen hier inderdaad beter spreken van de "opwekking" van Christus. Daarin komt het doen des Vaders uit, Die bevredigd was door het werk van Zijn Zoon en Hem zo uit het graf doet verrijzen.

Door Zijn werk is de gerechtigheid voldaan. Hij heeft de schuldbrief door Zijn Middelaarsbloed uitgewist. Zo wordt op de Paasmorgen Christus als Borg uit de gevangenis van de dood vrijgelaten. Daarin komt de grond uit, waardoor doodschuldigen voor God kunnen bestaan. Nu kunnen gevangenen vanwege hun ongerechtigheden vrijverklaard worden en uit hun gevangenis ontslagen. Hij is "overgeleverd om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking". God heeft het werk van Zijn Zoon, dat zo volkomen was, op de Paasmorgen genoegzaam verklaard. Het was af, geheel in overeenstemming met Zijn Goddelijke deugden.

Nu wordt dat hier nader verklaard: "Hij is opgewekt tot onze rechtvaardigmaking en opdat wij door Hem zouden hebben de onsterfelijkheid en het eeuwige leven". Uit die genoegdoening van God door Christus ontvangen de Zijnen, in zichzelf zo diep schuldig en alles missend, de verworven gerechtigheid tot hun deel tegenover hun schuld. Wat een geluk daarin te delen en te weten dat geen schuld meer aanklaagt. Niets dat zo benauwt dan te ontdekken tegenover God in de schuld te staan en naar recht te moeten omkomen. En nu het grote wonder: door Borggerechtigheid met God verzoend. Dan ligt er nog meer in. Door Zijn voldoening zijn de dood en het verderf hun greep op de Zijnen in wezen kwijtgeraakt. Hier moeten zij door de strijd heen, kleeft het verderf

hen aan, moeten zij nog sterven. Maar door Hém krijgen zij op de dag der opstanding de onsterfelijkheid en door de dood heen het eeuwige leven.

Het groot belang

Het is niet overbodig om aan het eind aandacht te besteden aan het groot belang van de inhoud van artikel 20 in onze tijd. Ieder die enigszins op de hoogte is van de gedachten over het verzoenende werk van Christus, die vandaag worden uitgedragen, én van de gevolgen van die beschouwingen in de praktijk, zal weten dat het gaat om gevaren, die wezenlijke zaken raken.

Het was in de tijd van de opstelling van onze belijdenis al zo dat de leer der verzoening ondermijnd werd. Socinus - wij spreken wel van de Socinianen - ontkende de plaatsbekledende genoegdoening van Christus. Gods barmhartigheid is de bron van alle heil. Christus behoeft de zaligheid niet te verdienen. Hij heeft aan het kruis geleden om de verkeerde opvatting, die wij ons gemaakt hebben van God als een vertoornd Rechter, weg te nemen. Het kruis predikt alleen maar de hoogste liefde Gods. Zo bleef er van de rechtvaardigheid Gods en de eigenlijke betekenis van de verzoening niets over. Calvin heeft dit met kracht bestreden. Hij wist dat er geen tegenstrijdigheid was tussen de barmhartigheid Gods en Gods gerechtigheid. In Gods barmhartigheid is juist Christus verordeneerd om Gods toorn te stillen.

Horen we niet op allerlei manier vandaag dezelfde of soortgelijke klanken? Het kruis van Christus: enkel een teken van de onthulling van de liefde Gods. De toorn Gods: een misverstand of een gepasseerd station. De prediking wordt dan: door de komst en het werk van Christus is de situatie veranderd, Gods liefde is neergedaald en wij moeten dat geloven. De ernst van de zonde spreekt dan niet meer. Zo is het oordeel uit veler prediking verdwenen. Wat hebben we het nodig dat dit artikel doorklinkt in de prediking! Niet in een eindeloze herhaling van dode termen, maar in de levende bediening der verzoening, waarin de noodzaak en de mogelijkheid van het verzoenende werk van Christus een plaats hebben. Gelukkig, die onder die prediking door het werk van Gods Geest weet krijgt van de vraag: Hoe komt ik ooit met God verzoend? Daar is een antwoord uit God in Christus tot verheerlijking van Gods deugden!

D. Slagboom.

Zondag en zondagsarbeid

2.

In het eerste artikel is nadrukkelijk stil gestaan bij datgene wat de Heere ons in Zijn Woord wil onderwijzen over de bedoeling van de zondag. De lijn die de Reformatie en de Nadere Reformatie hebben doorgetrokken naar de tijd waarin we leven A.D. 1991. Direct wordt dan duidelijk dat, hoewel de hoofdlijnen verankerd zijn in Gods Woord, de omstandigheden veranderd zijn. Nu leven we in een hoog ontwikkelde technologische samenleving. Vooral daardoor is juist de ontwikkeling rond arbeidsvraagstukken enorm complex geworden. Het is niet voor niets dat de Reformatorische Maatschappelijke Unie (RMU) zondagsarbeid heeft gekozen als eerste thema: "Zondagsarbeid: geen rust meer?". Vanaf het eerste begin heeft de RMU met regelmaat haar leden hulp moeten bieden omdat zij bepaalde vormen van zondagsarbeid niet wilden verrichten en om die reden met ontslag worden bedreigd.

Arbeidsovereenkomst

"Werkgever behoudt zich het recht voor werknemer te allen tijde andere werkzaamheden op te dragen....". Een citaat uit een willekeurige arbeidsovereenkomst. Plotseling blijkt dat bij een reorganisatie, verandering in de bedrijfsvoering of andere produktiewijze juist dit artikel wordt gehanteerd. Vijf-ploegendienst doet z'n intrede op het bedrijf en je wordt gedwongen om op zondag te gaan werken. Bij weigering wordt door de werkgever gewezen op het geciteerde artikel in de arbeidsovereenkomst. Wil je niet? Dan is de arbeidsverhouding verstoord en het ontslag is een feit. Veelal met als reden "werkweigering" en daar sta je zonder baan en zonder recht op een uitkering. Uitzondering, overdreven denkt wellicht een lezer? De ledenhulp-aanvragen op het kantoor van de RMU te Veenendaal laten zien dat dit de praktijk is.

Noodzakelijkheid

Een moeilijke taak om de gegevens die de Schrift en de Belijdenis der kerk ons aanreiken te vertalen en toe te passen op onze tijd. Daarbij realiseren we dat als gevolg van de secularisatie slechts een klein deel van het Nederlandse

volk de zondag in ere wil houden. De vraag welke arbeid op zondag geoorloofd is en welke niet, wil ik benaderen vanuit de vraag of de arbeid noodzakelijk is. De volgende vraag is dan: wanneer is zondagsarbeid noodzakelijk? Op deze vraag is geen algemeen antwoord te geven. Telkens zal in concreto moeten worden aangegeven of het om noodzakelijke arbeid gaat. Onze maatschappij is zo complex geworden dat de een eerder zal concluderen dat iets noodzakelijke arbeid is dan de ander. Bij de vraag naar de al of niet noodzakelijkheid van bepaalde arbeid, dienen we te beseffen dat veel van wat wij noodzakelijke arbeid noemen, door onszelf noodzakelijk is gemaakt. De economie is steeds meer afhankelijk geworden van werkprocessen die het onderhouden van de zondag soms onmogelijk maken.

Persoonlijke schuld

De vraag komt naar voren of wij persoonlijk voor deze ontwikkelingen verantwoordelijk zijn. Als dat zo zou zijn, kunnen we een aantal zaken niet meer gebruiken, op zondag en doordeweeks. Electriciteit, gas en water zijn zaken die noodzakelijk zijn voor ons dagelijks levensonderhoud. De distributie hiervan gaat op zondag gewoon door. Bij het persoonlijk daarvoor verantwoordelijk zijn, zou dit bij consequent doorvoeren daarvan leiden tot een van de samenleving afgekeerd leven. Dit is echter onmogelijk en ook niet nodig. Hoe zou een christen, levend in deze samenleving, dan een lichtend licht en een zoutend zout kunnen zijn? Belangrijk is om op dit punt een onderscheid te maken tussen persoonlijke en collectieve verantwoordelijkheid. Op zich dienen al deze ontwikkelingen ons tot persoonlijke schuld te worden tegenover de Heere. Dit is echter iets anders dan persoonlijk verantwoordelijk te zijn. Hier is sprake van een collectieve verantwoordelijkheid, die behoort te leiden tot persoonlijke schuld!

Wat wel tot de persoonlijke verantwoordelijkheid gerekend moet worden, is het accepteren van een werkkring waarbij ongeoorloofde zondagsarbeid moet worden verricht. Daarom is het zo belangrijk dat met name de jongeren

onder ons zich in een vroeg stadium afvragen wat voor beroep zij gaan kiezen. Is daarbij ongeoorloofde zondagsarbeid aan de orde, dan dient m.i. zo'n beroep op bijbelse gronden te worden gemedend. Daar tegenover staat dat het gebruik maken van produkten die op zondag vervaardigd zijn of kunnen zijn, niet tot de verantwoordelijkheid van ieder individu gerekend kan worden. Veelal is ook niet na te gaan of dit het geval is.

Kerkbezoek

Bij de vraag wat geoorloofd is en wat niet, wordt nogal eens de mening gehoord dat bepalend is of de mogelijkheid bestaat voor kerkbezoek. Veelal is in overleg met de werkgever nog wel te regelen dat men naar de kerk kan gaan. Deze pragmatische opvatting is m.i. niet verantwoord. Onderzoeken moeten we of de arbeid waarover het gaat absoluut noodzakelijk is. Een aantal sectoren wil ik belichten in het kader van ons onderwerp.

De energiedistributie is een terrein waar duidelijk zondagsarbeid aan de orde komt. In de al eerder genoemde brochure van de RMU wordt de daaraan verbonden arbeid op zondag als noodzakelijk gezien. Toch zijn hierbij grenzen te stellen. In het algemeen zal het werk op zondag in deze sector beperkt moeten blijven tot toezicht op de energieproductie, noodzakelijke controle van installaties, verhelpen van storingen die niet kunnen wachten.

Geen discussiepunt zal zijn het werken op zondag in de gezondheidszorg. Duidelijk zal zijn dat deze werkzaamheden zijn te benoemen als werken van barmhartigheid.

Het functioneren van het ziekenhuis is niet los te zien van zondagsarbeid. Helaas gaat het ziekenhuiswezen steeds meer lijken op een volcontinuubedrijf.

Langzamerhand geschieden er steeds meer werkzaamheden die niet strikt noodzakelijk op zondag plaats hoeven te vinden. Te noemen valt hierbij de steeds meer groeiende gewoonte om de opname van patiënten vooral op zondag te laten plaatsvinden. Daarvoor zijn geen andere redenen aan te wijzen dan commercieel-economische.

Politie

Op het terrein van de openbare orde en veiligheid zijn werkzaamheden van politie en brandweer als noodzakelijk aan te merken. Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis houdt ons voor dat de overheid als taak heeft:

“dat de ongebondenheid der mensen bedwongen worde en het alles met goede ordinantie onder de mensen toega”. De politie is met name het overheidsapparaat dat deze taak dient uit te voeren, helaas in onze gebroken wereld ook op zondag. Veel gehoorde vraag hierbij is het toezicht door de politie bij b.v. een voetbalwedstrijd. Op te merken is hierover dat de individuele politieman met zijn aanwezigheid bij zo’n gelegenheid niet met een dergelijke activiteit hoeft in te stemmen, maar door het bevoegd gezag wordt hij geroepen tot handhaving van de rechtsorde, die vaak bij voetbalwedstrijden ernstig geschaad wordt. De verantwoordelijkheid voor een voetbalwedstrijd ligt niet bij die politieman, maar bij het bevoegd gezag dat dit toestaat. Blijft overeind dat de politieman, die door genade de Heere heeft leren vrezen en liefhebben, bij dit soort werkzaamheden ervaart dat zijn ziel gekweld wordt.

Het werken bij de brandweer heeft direct te maken met de hulpverlening en de veiligheid die zich ook noodzakelijkerwijs uitstrekt tot op de zondag.

Openstelling winkels

Een heel andere sector is het openbaar vervoer. Vanuit de bedoeling die de Heere aan de zondag heeft gegeven is niet te concluderen dat openbaar vervoer op zondag noodzakelijk is. Er zijn wel situaties te bedenken dat vervoer op zondag noodzakelijk is, doch dan dient men als gemeenteleden hierbij elkaar tot een hand en voet te zijn.

Het werken in de agrarische sector heeft een aantal werkzaamheden die als noodzakelijk zijn te betitelen. Verzorging van het vee op zondag is onontbeerlijk. Werkzaamheden, in deze sector, die hun noodzaak aan weersomstandigheden en aan economische motieven ontleen zijn af te wijzen.

In de detailhandel zien we meer en meer dat de schending van de dag des HEEREN verontrustende vormen aan gaat nemen. In steeds meer gemeenten gaat men er toe over winkels op een aantal zondagen per jaar open te stellen. Was dit voorheen verboden, sinds 1984 is de wet gewijzigd en mogen gemeenteraden toestemming geven tot het openstellen van winkels gedurende een aantal zondagen per jaar. Daarnaast zijn veel beurzen op zondag normaal open, en juist de zondagen trekken veel publiek en verhogen de omzet. Toch dienen winkelopenstelling en alle

activiteiten in de detailhandel op zondag beslist van de hand te worden gewezen.

Procesindustrie

De procesindustrie is een voorbeeld van de technologische ontwikkeling van onze eeuw. Binnen de chemische industrie zijn er processen die uitsluitend vol-continu kunnen verlopen. Als voorbeeld noem ik het opstarten en afregelen van een ammoniakfabriek: dit kost zes dagen. Het opstarten van een hoogoven vergt een aantal weken. Deze processen moeten ook op zondag bewaakt worden. In de RMU-studie worden de werkzaamheden in deze tak van industrie, die gericht zijn op het bewaken en op gang houden van de processen, geoorloofd geacht. Direct wordt daarbij opgemerkt wat voor alle werkzaamheden op zondag geldt, dat een ieder zich voor eigen geweten verantwoordelijk moet weten voor God.

Samenvatting

De zondag, als dag des HEEREN, krijgt het in onze tijd steeds zwaarder te verduren. Meer en meer wordt deze dag opgenomen in het ritme van het arbeidsproces. De internationale ontwikkelingen, Europa 1992, zullen dit proces alleen maar verheviggen. Toch dienen we onverkort vast te houden en te buigen voor de normen van Gods Woord, zeker voor de vragen rond zondagsarbeid. Het gaat hierbij om een scheppingsordinantie, het instellen van de sabbat. Het geldt dus voor alle mensen en niet alleen voor kerkelijk meeleven. Uit dienen we te gaan

van de zondag als dag van 0 - 24 uur. Niet om wettisch te zijn, maar om niet op een glijdende schaal terecht te komen. De zevende dag, de sabbat, is Nieuw Testamentisch overgegaan in de eerste dag der week, de opstanding van Christus uit de doden. De zondag is een door de HEERE apart gezette dag, die we aan Hem en aan Zijn dienst dienen te besteden.

Bij de vraag of bepaalde arbeid op zondag is toegestaan, dient nagegaan te worden of deze arbeid noodzakelijk is. Een duidelijke taak ligt hier voor de ambtsdragers. Vanuit het Woord dient duidelijk onderwijs hierover te worden gegeven. Pastorale begeleiding zal verleend moeten worden aan diegene in de gemeente die met het probleem van zondagsarbeid wordt geconfronteerd. Steeds zal samen gebogen dienen te worden voor Gods Woord. Dat heeft beslissend gezag, niet de situatie van het moment, hoe moeilijk die ook kan zijn. Maak in Uw Woord mijn gang en treden vast, dient de bede te zijn. Dan zal het goed zijn.

In het volgende artikel hoop ik D.V. het rapport van deputaten kerk en bedrijfsleven te belichten.

Ik hoop, dat inmiddels duidelijk zal zijn geworden dat het om gewichtige vragen gaat. Enerzijds de HEERE die tot ons zegt: “Gedenkt den sabbatdag dar Gij dien heiligt....!”, anderzijds onze diepe val in Adam. De bede van de Psalmddichter: “Och schonkt Gij mij de hulp van Uw Geest” zij de onze.

Bunschoten J.W. Overeem.

Gereformeerde spiritualiteit

2.

Wat er in de volgende hoofdstukken van het boek van Prof. Dr. Velema aan de orde komt, volgt hieronder. De schrijver zegt zelf:

“De lezer begrijpt dat we er niet om heen kunnen de grote verscheidenheid aan invulling van de term spiritualiteit na te speuren (hoofdstuk 2). We willen trachten die in kaart te brengen (hoofdstuk 4). We doen dat om een duidelijk positieve reden. Die is deze: als wij voor het gebruik van de term gereformeerde spiritualiteit pleiten, dan moet ons helder voor de geest staan, wat anderen onder spiritualiteit verstaan. Wij moeten niet levensvreemd onze weg gaan. We moeten

midden in onze wereld staan. We willen op de relatie contextualiteit en spiritualiteit nader ingaan. Dat gebeurt in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 5 gaan we dieper in op de samenhang van het pluralisme in onze samenleving en de populariteit van het begrip spiritualiteit.

In hoofdstuk 6 bespreken we de vraag naar de verhouding van spiritualiteit en pietas, het woord dat in de Reformatie en de Nadere Reformatie werd gebruikt voor vroomheid, godzaligheid of godsvrucht. Is spiritualiteit hetzelfde als pietas of is er verschil? Aan de beantwoording van deze vraag knopen we ook vast onze opvatting over de

mogelijkheid of onmogelijkheid het woord spiritualiteit te blijven gebruiken. Is het woord niet zo belast en zelfs besmet, dat we van het gebruik moeten afzien? In zekere zin zijn deze beide vragen elkaars keerzijde. Vandaar dat we ze in één hoofdstuk bespreken.

In hoofdstuk 7 gaan we in op de vraag wat gereformeerd is. Op die vraag zijn onderscheiden antwoorden te geven. We besteden aan die verscheidenheid enige aandacht en trachten ook zelf een antwoord te formuleren.

We willen trachten te laten zien welke bijbelse gegevens er voor het gereformeerde gebruik van spiritualiteit zijn aan te voeren. We spreken in dit verband over consonantie, het samenklinken van de gegevens en de werkelijkheid van spiritualiteit. Hieraan is hoofdstuk 9 gewijd.

Voordat we overgaan naar de speciale relatie tot de theologie willen we nog wat dieper ingaan op de praktijk van gereformeerde spiritualiteit. We doen dat langs twee wegen. We trachten een aantal momenten uit de gereformeerde spiritualiteit wat nader te profileren. Dat is de inhoud van hoofdstuk 9. In hoofdstuk 10 schrijven we over de praxis van gereformeerde spiritualiteit. Deze praxis kan niet zonder oefening. Dit tiende hoofdstuk is een uitermate praktisch hoofdstuk.

We willen ook ingaan op de betekenis van spiritualiteit voor de theologie. Dit boek is niet enkel voor theologen geschreven. Het zal de lezer evenwel niet vreemd voorkomen dat we een poging doen, de relevantie van spiritualiteit voor de theologie duidelijk te maken. We willen dit zo doen, dat de niet-theologisch geschoolde lezer het betoog goed kan volgen. Hij kan de auteur narekenen.

Klopt wat tot heden werd geschreven ook in theologie? Deze beeldspraak van het kloppen van het hart wil de lezer er opmerkzaam op maken dat hij juist als niet-theoloog mag onderwerpen op het punt van de spiritualiteit. Ons onderwerp is van eminente betekenis voor de theologie. Die betekenis moet ook daarin uitkomen, dat de theologie in haar spiritualiteit herkenbaar wordt. Het zijn gelovigen, leden van de gemeente, die deze herkenning moeten opdoen. Al is dit hoofdstuk dus geschreven met het oog op de theologie en de theologen, de praktische verwerking raakt de leden van de gemeente. Om het wat scherp te formuleren: als de theologie niet in haar praktisch gerichte gereformeerde spiritualiteit door de gemeente wordt her-

kend, mag achter al het pleiten voor een spreken over gereformeerde spiritualiteit een vraagteken worden gezet. Dit is de inhoud van hoofdstuk 11.

We willen met deze studie staan midden in het leven van deze tijd. Is er vanuit ons onderwerp een antwoord te geven op vragen die mensen in onze tijd stellen, op de leegte waarin veel

mensen terecht zijn gekomen, en op behoeften, waarvoor zij een (ver)vulling zoeken? Aan de bespreking hiervan is hoofdstuk 12 gewijd". Het bovenstaande geeft al enig zicht op de rijke inhoud van dit boek van Prof. Velema. We willen er nog enkele artikelen aan wijden.

B.

Voor de jeugd

Nehemia 123

‘Zo twistte ik met hen, en vloekte hen, en sloeg sommige mannen van hen, en plukte hun het haar uit; en ik deed hen zweren bij God:’

Neh. 13:25 v.v.

Beste jongelui!

We hoorden wat Nehemia tegenkwam op zijn inspectietoelt. Het waren zonder meer bedroevende dingen. Ondanks dat men eerder beloofd had de vreemde vrouwen van zich weg te doen, was daarmee het kwaad toch niet uitgeroeid. We hebben jullie ook gewezen op het gevaar van de “vermenging”. Wanneer de kerk met de wereld huwt, wordt de wereld echt niet kerks. Veeleer het omgekeerde. De wereldse dingen vinden gerader ingang dan hetgeen God in Zijn Woord geopenbaard heeft. De kinderen kenden de openbaringstaal niet meer. Wel de wereldtaal. Dat zijn zaken die nog maar al te veel gezien worden. De kinderen begrijpen de preken niet. Datgene wat de wereld zegt begrijpt men heel goed. Ieder die met de jeugd omgaat, komt deze dingen tegen. Bedroevende dingen. Voor een groot gedeelte ligt hiervan de schuld bij de ouders. Als men de kinderen niet opvoedt in de vreze des Heeren, dan moet men niet verwachten dat ze zullen gaan wandelen in de wegen des Heeren.

De brede wegen zijn veel gemakkelijker. Althans dat lijkt zo. Doch men vergeet dat ze uitlopen op het eeuwige verderf. Dat is al zo menigmaal gezegd. Het moet iedere keer weer worden gezegd.

Misschien merkt iemand op: Weet u wel in welk een tijd u leeft? Want het is nu een heel andere tijd dan in de dagen van Nehemia. Tegenwoordig moet men vreemde talen leren. Het is gewoon overheidsvoorschrift. Je kunt er niet van buiten.

Ik weet al deze dingen zeer wel. Je zou over de taal een heel onderwerp kunnen

houden. Taal is op zichzelf een wonder. Want veronderstel dat we geen taal zouden kunnen spreken. Dan was er geen enkele vorm van communicatie. Dan was alle gemeenschap uitgesloten. Inderdaad is dat zo. Nu kunnen we door middel van de taal met elkander in gemeenschap treden.

Daar zijn ook veel verschillende talen. Niet alleen mensen spreken een taal, doch in de dierenwereld komt men dat ook tegen. Elke diersoort heeft weer een eigen taal. Een vogel spreekt anders dan een leeuw. En zo zou je door kunnen gaan. We staan daar meestal niet bij stil. Ik geloof niet dat het overbodig is om ook op deze dingen te wijzen. Geef er maar acht op. We leven nu in de vakantietijd. Velen trekken er op uit. Ga niet met dichte ogen en toegestopte oren door de wereld. Ik bedoel dit natuurlijk in geestelijk opzicht. Geeft acht op de verscheidenheid der talen, die de grote Schepper aller dingen zijn schepselen doet spreken.

Dat er in de mensenwereld zoveel verschillende talen zijn, is een gevolg van de zonde. Het vindt zijn oorsprong bij de torenbouw van Babel. Daar zal wel niet zoveel over worden nagedacht. Doch ook dat is een werkelijkheid. Wil men nu met elkander in gemeenschap treden dan moet men elkanders taal leren spreken. Als je alleen maar nederlands kent, zul je moeilijk met een spanjaard in contact kunnen treden. Ik noem maar een voorbeeld. Het zou natuurlijk met velen te vermenigvuldigen zijn. Er worden in deze wereld wel meer dan duizend talen gesproken.

De jeugd moet tegenwoordig op de scholen verschillende talen leren. Daar zit het lezen van verschillende boeken aan vast. En de boeken die men lezen moet, zijn niet altijd van een verantwoord gehalte. En dat doet op den duur iets. Want men neemt al studerende en

al lezend de inhoud mee. En wanneer de inhoud van laag niveau is dan mist dat op den duur zijn uitwerking niet. Men leert op deze wijze breder denken. Zo zegt men het althans. Het komt er zo nauw niet op aan. Wij moeten niet menen het alleen te weten. Alle mensen die anders denken, spreken en schrijven dan wij dat doen en gewend zijn, die kunnen toch ook wel gelijk hebben? Waarom niet eigenlijk? Doch hoe breder men gaat denken, hoe meer men aan diepte gaat verliezen. Vergeet dat niet. Je wordt met andere woorden gezegd: Hopeloos oppervlakkig. De grenzen worden steeds ruimer. En zonde is geen zonde meer. Alles is geoorloofd. Daar lijkt het al zeer veel op. En dan juist op het terrein van het huwelijk. Want daar gaat het toch over in dit schriftgedeelte.

Nehemia die als een goed regeerder vooruit zag - regeren is vooruitzien - twistte met het volk. Hij ging, zo kun je dat wel invullen, geweldig te keer. Twisten is maar niet een zachte waarschuwing geven. Nehemia was geen slappeling. Slappelingen zijn er altijd geweest. En die zullen er wel altijd blijven. Je komt ze zelfs in de bijbel ook tegen. Ik denk b.v. aan Eli, waarvan je lezen kunt in het begin van het eerste boek van Samuel. Hij had twee goddeloze zonen. Hij waarschuwde hen nog wel. Doch veel te zacht. De Heere nam het hem hoogst kwalijk "dat hij zijn zonen niet eens zuur had aangezien". Dat wil zeggen: Hij liet zijn ongenoegen over het wangedrag van zijn kinderen niet blijken. Hij gaf veel te veel toe. Zou dat tegenwoordig ook niet gebeuren?

Toegeven! Je kunt het toch niet weren of keren. De tijd is nu eenmaal zo. We geven zo gemakkelijk "de tijd" de schuld, om onszelf van alle schuld vrij te pleiten. Dat kan misschien in uw omgeving gelukken, omdat velen met hetzelfde probleem zitten en ten deze ook dezelfde taal spreken. Men is het dan goed met elkander eens. De tijd doet het. Doch wie denkt zichzelf echter de tijd te kunnen verschuilen, onttrekt zich wel heel gemakkelijk aan zijn verantwoordelijkheid. Want vergeet niet, als je gelijk krijgt van je omgeving, dan heb je het nog niet van God gekregen. En daar zullen we toch eenmaal allemaal verantwoording voor moeten afleggen. En als we dan schuldig bevonden worden, terwijl we hier nooit in de schuld zijn gekomen, dan ziet het er zonder meer slecht uit. Want God laat niet met zich spotten. Daar Nehemia dit goed begreep en uit-

eindelijk het welzijn van het volk zocht, daarom trad hij zo zeer tegen hen op. Want als hij met de overtreders twistte, dan bleef het niet alleen bij woorden. Hij plukte hen het haar uit. Stel je voor. Degenen die aangepakt werden moesten weten wat zij gedaan hadden. Hij deed nog veel meer. Want hij vloekte en sloeg hen. Rake klappen werden uitgedeeld. Wie niet horen wilde, moest het dan maar voelen. Als hij in deze tijd geleefd had, zou men het zeker niet genomen hebben. Want slaan en hardhandig optreden is helemaal uit den boze. Dat de boosheid er door bevorderd wordt, dat ziet men niet. Of liever: dat wil men niet zien. Als er staat dat Nehemia zelfs vloekte, dan moet daar niet het misbruiken van Gods naam onder worden verstaan. Men zou er uit kunnen lezen dat Nehemia gewoon stond te vloeken, zoals dat tegenwoordig zoveel gebeurt. Dat is een zeer grote zonde. Het is zonde tegen het derde gebod. Een zonde die God zelfs met de dood te straffen bevolen heeft. Al past de overheid deze straffen niet meer toe, al is het misbruiken van Gods naam zelfs geoorloofd verklaard, moet men toch wel blijven bedenken, dat wie zich er aan schuldig maakt, spot met zijn leven. Want men komt toch eenmaal voor God te staan, en dan zal de doodstraf op een heel vreselijke wijze voltrokken worden, en dan door God. Want dan wordt men voor eeuwig verwezen naar die plaats, waarvan men hier zegt, niet te willen komen.

Als je geweten zegt, dat het vloeken in je leven ook gebeurd is, dan is er gelukkig nog vergeving voor die zonde te verkrijgen, wanneer men ze de Heere belijdt. Hij vergeeft dan die vreselijke zonde, terwille van Zijn Zoon, die uit oorzaak van "Godslastering: des doods schuldig is verklaard, opdat Godslasteraars in het gericht Gods vrijgesproken zouden kunnen worden. Dat is het wonder van de genade, die alleen bij God te verkrijgen is. Wie in dit wonder delen mag door het geloof, kan zich alleen maar verwonderen over de goedertierenheden des Heeren. Doen jullie dát wel eens?

Het vloeken van Nehemia is een vloek uitspreken in de naam des Heeren tegen het volk dat zich de vloek des Heeren waardig had gemaakt.

Hij deed hen ook zweren dat zij hun zonen niet meer geven aan de dochteren van die heidense volken en dat zij voor hun dochteren geen mannen zouden nemen van die volken die met God en Zijn gebod geen rekening hielden.

Je zou het ook zo kunnen zeggen: Nehemia heeft op een Gode welbehagelijke wijze tucht uitgeoefend bij het oude bondsvolk. Tucht is een woord dat nog bestaat. In de kerk moet de tucht gehandhaafd worden. Dat is een gulden regel, die maar al te weinig in acht genomen wordt. Zou daar mogelijk de oorzaak niet liggen dat het in de kerken zulk een nare zaak is? Ik geloof het zeker! Tucht is geen zaak om de mensen kwijt te raken, zoals men dat wel eens denkt, doch om ze te behouden. De tucht is medisch van aard. Zachte heelmeesters maken stinkende wonden. Dat is een spreekwoord dat zeker ook hier opgaat. Laat een ieder daar eens over nadenken. Een nuttige bezigheid, dacht ik, in de vakantietijd. De hartelijke groeten van jullie aller vriend,

Ds. H.C. van der Ent.

Boekbespreking

Dichterbij dan je denkt, door J.H. Mauritz e.a.

Uitgave van de Jeugdbond Gereformeerde Gemeenten - Woerden

Dit boekje van 85 bladzijden handelt over toekomstige dingen, waar de Bijbel over spreekt: duizend jarig rijk, wederkomst van Christus, leven na dit leven. Ook over de onzienlijke dingen, die uit God zijn, de engelen, de hemel, en die niet uit God zijn, van satan, van de wereld van het occultisme, van de kwade gaven.

In de titels van het boekje zit dus een opwekking om de Heere te zoeken en een ernstige waarschuwing voor de dreigende gevaren. We noemen de hoofdstukken en de schrijvers: 1. Op zoek naar een antwoord door J.H. Mauritz, 2. Het duizendjarig rijk door drs. C.J. Meeuse, 3. Het getal 666 door Ds. A. Moerkerken, 4. Wat zit er achter? door Ds. C.G. Vreugdenhil, 5. Reïncarnatie door drs. I.A. Kole, 6. Satan en jij door Ds. A. Elshout, 7. De engelen door Ds. J.C. van Ravenswaay, 8. Is er leven na de dood? door Ds. D. Rietdijk, 9. Wat zegt de Bijbel over hemel en hel? door Ds. F. Harinck, 10. Als Jezus komt.... door Ds. J. van Vliet en 11. Aldaar geen nacht! door Ds. B. van der Heiden.

Het boekje vond al een goede belangstelling op de 16+ bondsdag van de jeugdbond, die in het begin van juni werd gehouden. Toen werd de landelijke actie voor mensen met een handicap, die meer dan een miljoen gulden

opbracht, afgesloten. Er werden op die bondsdag 1200 exemplaren van dit boekje verkocht. Het is een mooi boekje, echt voor jongeren, maar ook voor ouderen. De gespreksvragen aan het einde van elk hoofdstuk verhogen de waarde. Die dringen tot nadenken. Het boekje kost f 12,50.

Een paar opmerkingen. Op bladzijde 10 staat: "Tenslotte kun je toch niet helemaal ontkennen dat er niets is buiten het door ons waarneembare". Het tegendeel is bedoeld. Op de volgende bladzijde lezen we bijna onderaan: "een belangrijk geven" in plaats van ".... gegeven".

B.

Volg het Lam door Horatius Bonar
Uitgeverij: De Groot Goudriaan - Kampen

De schrijver was een vriend van de bekende R.M. MacCheyne (1813-1843). Dit boekje verscheen in 1860 na een grote geestelijke opwekking in Amerika en op de Britse Eilanden. Bonar (1808-1889) schreef het voor de vele pasbekeerden. Hij vond het niet genoeg, dat zij tot Christus geleid waren, want zij moesten ook nog leren wat het betekent om in Hem te blijven en Hem te volgen. De oorspronkelijke ondertitel van het boekje was: "Wor-den van raad aan pasbekeerden". Aldus de vertaler L.J. van Valen in een *Woord vooraf*.

Het is een zeer lezenswaardig boekje van 71 bladzijden, dat we van harte kunnen aanbevelen. Het kost f 14,90.

B.

ELBURG

Chr. Geref. kerk

ZENDINGSdag

D.V. 31 juli a.s.

in de Ger. kerk, Vrijheidsstraat
1.

Aanvang 10.30 uur.

Sprekers:

Ds. H.C. v.d. Ent, 'opening',
Ds. L.W. v.d. Meij, Alphen a/d Rijn.

Pauze tot 14.00 uur.

Sprekers:

Ds. A. van Heteren, Werken-dam,
Ds. D. Slagboom, Doornspijk,
Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht.

Broodjes, koffie en fris-drank verkrijgbaar ten bate van de zending. Er is oppas voor de kinderen.

Kamer

gezocht in kostgezin voor 2 meisjes uit Friesland, 16 jaar die begeren het Reformatorisch onderwijs te volgen in Amersfoort of naaste omgeving.
Tel. 05111-3273

IS ER PLAATS AAN UW TAFEL VOOR DIT KIND?

Door uw steun ontvangen zij voedsel, kleding, onderwijs en komen zij in aanraking met het Evangelie. Geef voor hun toekomst! Informatie wordt op aanvraag toegezonden.

**WOORD
DAAD**

Stichting Reformatorische
Hulpactie Woord en Daad
Postbus 560, 4200 AN Gorinchem
Telefoon 01830-24288

**HELP DEZE
KINDEREN MET
'N FINANCIËLE
ADOPTIE VAN**

**40,- PER
MAAND**

Vakantie op Texel

Gezelligheid, rust, activiteit, ontspanning...
U vindt het allemaal op "De Verrassing".
Bel ons nu en reserveer een bungalow of sta-caravan, voor uw vakantie in eigen sfeer.
Inlichtingen: 02220-18391

vakantiecentrum
De Verrassing
Oosterend, Texel

HET BLIJVENDE WOORD

Dat is de
titel van het door de GBS
uitgegeven boek met informatie
over predikanten uit de 16e en 17e
eeuw en de kerkgebouwen waarin ze
hebben gesproken.

Ook voor de jeugd een bijzonder lezens-waardig boek; zij wordt erdoor herinnerd aan het erfgoed van de Reformatie.

Het boek is voorzien van fraaie kleurenfoto's van de 60 kerken en portretten van vele predikanten; groot formaat (22 x 29 cm), gebonden, 255 blz.

Prijs **f 42,50**

Bestellingen in enveloppe zonder postzegel sturen aan onderstaand adres.

GBS

GEREFORMEERDE BIJBELSTICHTING
ANTWOORDNUMMER 18, 3300 WB DORDRECHT

DROGISTERIJ SIKKING VERHUIST!

PER 1 JULI 1991 IS ONS ADRES:

HANNIE SCHAFTSTRAAT 31, 2033 PB HAARLEM
TEL. 023-350028 - POSTBANK 190609 ABN 56 00 36 035

TEVENS HEBBEN WIJ ONZE VERPAKKINGEN
VERANDERD:

**KRUIDEN VOOR 6 WEKEN; TABLETTEN 4 WEKEN
PRIJS PER KUUR f 25,- (incl. verzenden)**

1 AAMBEIEN	15 GALSTEEN	29 NIERSTEEN
2 ASTM. BRONCHITIS	16 GALAANDOENING	30 SPIERRHEUMATIEK *)
3 BEDWATEREN	17 HOGE BLOEDDRUK *)	31 GEWR. RHEUMATIEK
4 BLOEDARMOEDE	18 HOOFDPIJN	32 SCHILDKLIJER
5 BLOEDZUIVEREND	19 HOOIKOORTS	33 SLAPELOOSHEID
6 BLAAS EN URINE	20 ISCHIAS	34 SUIKERZIEKTE
7 BORST EN HOEST	21 KOORTS	35 STERKE VLOEIING
8 DIARREE	22 KRIEBELHOEST	36 SPATADEREN
9 DUIZELIGHEID	23 LAXEER	37 VERN. BLOEDVATEN *)
10 DIKKE DARM	24 LINTWORM	38 VERMAGERING *)
11 EETLUSTOPWEKKEND	25 MIGRAINE	39 VOCHTAFDRIJVING *)
12 ECZEEM	26 MAAGAANDOENING	40 WISSELJAREN
13 EVENWICHTSTOORNIS	27 MAAGZWEER	41 ZENUWEN *)
14 GALBRAKEN	28 MADEN	42 LAGE BLOEDDRUK

*) OOK IN TABLETTEN VERKRIJGBAAR